

Hur det svenska pensionssystemets utformning institutionaliserar och reproducerar ojämlikhet

- om välfärdssystemets normativa konstruktion och konsekvenser

Mimmi Schröder

Mimmi Schröder, socionom med en master i socialt arbete. Har bland annat arbetat som socialsekreterare, kurator och universitetsadjunkt på socionomprogrammen vid Linnéuniversitetet och Högskolan i Halmstad, E-post: mimmi.schroder@gmail.com
DOI: <https://doi.org/10.62607/smt.v103i1-2.65034>

Denna artikel syftar till att belysa det svenska pensionssystemets normativa konstruktion och hur detsamma medför negativa konsekvenser för jämlikhet. Systemet bygger på en meritokratisk livsinkomstprincip som säkerställer högre pensioner för höginkomsttagare, utan att erkänna värdet av samhällseliga bidrag från ekonomiskt mindre privilegierade grupper, såsom kvinnor, låginkomsttagare och invandrare. Artikeln kombinerar befintlig kunskap om pensionsnivåer med forskning om svenskt arbetsliv och argumenterar för att det nuvarande pensionssystemets utformning institutionaliserar snarare än motverkar ekonomisk ojämlikhet. Artikeln efterlyser en normativ omorientering – från en marknadsbaserad logik till en omsorgsbaserad sådan – i framtida fördelning av pension. Fyra politiska reformer föreslås för att genomdriva denna omorientering.

This article aims to highlight the Swedish pension system's normative construction and how it leads to negative consequences for equality. The system is based on a meritocratic life-income principle that ensures higher pensions for high-incomers without recognizing the value of societal contributions made by less economically privileged groups, such as women, low-incomers and immigrants.. The article combines existing knowledge on pension income levels with research on Swedish working life, arguing that the current pension system's construction institutionalizes rather than correcting for economic inequality. The article calls for a normative reorientation—from a market-based logic to a care-based such—in the future distribution of pensions. Four political reforms are argued to enforce this reorientation.

Introduktion

Syftet med pensionssystemet är att ge medborgarna ekonomisk trygghet efter arbetslivets slut. När systemet reformerades, i början av 90-talet, gjordes det med en ambition om finansiell hållbarhet - frikopplat från statsbudgeten. Det utformades för att vara självbalanserande, marknadsanpassat och utifrån den så kallade *livsinkomstprincipen*.

Livsinkomstprincipen är en typ av förtjänstprincip som anger att pensionens storlek ska baseras på medborgarnas sammanlagda inkomster från hela arbetslivet. Denna normativa logik är meritokratisk - medborgaren "meriterar sig" via mer/mindre inbetald skatt till statskassan, fram till pensionens inträde. Ju mer vi lyckats tjäna och skattat på - desto mer får vi också i pension (SCB 2023). Detta upplägg för beräkning av pension presenteras ibland vara neutral och rättvis utifrån tanken om att den som bidragit mer till statskassan också bör få mer i pension än den som bidragit mindre till välfärdssystemets samlade skatteintäkter.

Forskning visar emellertid att ovan beskrivna utformning av välfärdssystem och "pensionsfördelningsprincip" systematiskt missgynnar kvinnor, lågavlönade och utlandsfödda (se Harrysson & Werner 2024). I välfärdssystem där sociala rättigheter knyts till individuell livsinkomst reproduceras ojämlikhet, vilket bland annat går att se i forskning och internationellt jämförande rapporter om olika pensionssystem och deras utfall på befolkningsnivå. Som exempel har den genomsnittliga skillnaden i pensionsinkomst mellan kvinnor och män uppskattats till omkring tre procent på Island - medan samma skillnad uppskattats till omkring 24–31 procent i landet Sverige (Andersson 2023; OECD 2025). Islands system är, till skillnad från Sveriges, inte fixerat vid medborgarnas livsinkomst (Andersson 2023). Denna typ av skillnad i genomsnittlig pension mellan kvinnor och män kallas ofta pensionsgap och ämnet gavs särskild uppmärksamhet i Europa Kommissionens rapport "Pensions at a glance" (OECD 2025). I deras rapport står också att *pensionsgapen* i OECD-länder vars system utgår från livsinkomst är större än i övriga jämförbara länder.

Hur socialförsäkringssystem är konstruerade är avgörande för om ojämlikhet och könsskillnader reproduceras eller motverkas (se Sainsbury 1999). Pensionsforskare beskriver å sin sida jämställdhet vara en viktig moralisk och social fråga som har med inkludering och hållbar ekonomisk tillväxt att göra (jmf Abate-marco, Lagomarsino & Russolillo 2023).

Regeringens pensionsgrupp ska i januari år 2017 ha antagit en *handlingsplan för jämställda pensioner* men som flera år senare kritiserats för att ha saknat redogörelser för både genomförande och ansvarsfördelning. I underlagsrapporten *Ett jämställt pensionssystem* (2024:5) analyserar Jämställdhetsmyndigheten pensionssystemets jämställdhetspolitiska effekter och noterar att trots handlingsplanen

från 2017 har skillnaderna i disponibel inkomst mellan äldre kvinnor och män varit oförändrade under lång tid. Rapporten pekar på att det saknats tydliga redogörelser för hur åtgärderna i planen ska genomföras och vem som bär ansvaret, vilket försvårat uppföljningen av målet om mer jämställda pensioner.

Den centrala frågan bör i relation till ovan problembild vara huruvida pensionssystemet bör (fortsätta) reproducera eller konstrueras för att korrigera den sedan länge både kända och väldokumenterade ekonomiska ojämlikhet medborgarna redan tvingats leva med fram tills pensions-inträdet?

Disposition

Artikeln är strukturerad för att stegvis föra läsaren från pensionssystemets normativa grund till dess empiriska konsekvenser och därefter till en teoretisk och reformorienterad diskussion. Inledningsvis presenteras det svenska pensionssystemets bärande princip – livsinkomstprincipen – samt den meritokratiska logik som motiverar kopplingen mellan arbetslivets sammanlagda inkomster och pension. Här introduceras också den centrala frågan: huruvida ett pensionssystem i en välfärdsstat bör reproducera arbetsmarknadens ojämlikheter eller ha i uppgift att korrigera dem.

Därefter följer avsnittet *Från miljongap till pensionsgap*, där livsinkomstprincipens konsekvenser analyseras empiriskt. Med stöd i offentlig statistik och tidigare forskning diskuteras hur könsskillnader i lön, deltidarbete och omsorgsansvar ackumuleras över livsloppet och cementeras i pensionsåldern. Internationella jämförelser används för att visa att pensionssystemets konstruktion har en avgörande betydelse för hur pensionen fördelas mellan länders medborgare.

I nästa avsnitt, *Arbetsvillkor, hälsa och livslängd*, breddas analysen till att diskutera hur ojämlikheter i arbetslivet inte enbart påverkar livsinkomst - vilket i sin tur också påverkar pensionens storlek. Artikeln övergår därefter till ett teoretiskt ramverk i avsnittet *Från marknadslogik till omsorgsetik*. Här introduceras omsorgsetiken som ett alternativ till den marknads- och prestationsorienterade logik som används idag. Genom att knyta an till feministisk välfärdsforskning och omsorgsteori problematiseras det svenska pensionssystemets normativa utgångspunkt.

Slutligen förs en normativ diskussion där artikelns reformförslag presenteras. Avslutningen sammanfattar analysen och argumenterar för att ett jämställdhetsorienterat pensionssystem kräver en normativ förskjutning från nuvarande marknadslogik till omsorgsetik. Genom denna disposition kombinerar artikeln empirisk analys, teoretisk fördjupning och policyorienterad diskussion i syfte att belysa hur livsinkomstprincipen bidrar till institutionaliserad ojämlikhet – och hur den skulle kunna motverkas.

Från miljongap till pensionsgap

I en statlig offentlig utredning (SOU 2022:4) beskrivs ett ”miljongap” i livsinkomst mellan kvinnor och män i Sverige. Den viktigaste faktorn som styr nivån på den disponibla inkomsten för både kvinnor och män har att göra med etableringen på arbetsmarknaden (Medlingsinstitutet 2022, s. 21). Kvinnor och mäns ”arbetsmönster” skiljer sig på strukturell samhällsnivå tydligt åt. Kvinnor arbetar exempelvis i högre grad på deltid, för lägre lön, tar ut mer föräldraledighet, VABB och sjukskrivs oftare. Kvinnor är vidare oftare anställda inom kommunal sektor medan män i högre grad arbetar inom privat sektor (Medlingsinstitutet 2022, s. 24). Allas våra inkomster från arbetsmarknaden ackumuleras över våra livslopp och blir sedan till inkomstskillnader under pensionsåldern. Tabellen nedan, från Pensionsmyndighetens egen statistikdatabas (www.pensionsmyndigheten.se), visar hur mycket allmän- och inkomstpension det svenska pensionssystemets administrerande organ i genomsnitt utbetalar till kvinnor respektive män i januari 2024:

Kvinnors genomsnittliga pension har uppskattats till flera tusen kronor mindre i månaden i disponibel inkomst jämfört med mäns¹. Jämställdhetsmyndigheten (2024) förklarar skillnaden bero på en kombination av *livsinkomstprincipen* och strukturellt betingade könsskillnader under arbetslivet.

1. Statistiska centralbyrån. (2024). *Women and men in Sweden – facts and figures 2024: Pension and income for people aged 65 and over*.

Om man jämför disponibel inkomst endast för kvinnor och män över 65 år var skillnaden 28,5 procent 2022, vilket alltså är 5,2 procentenheter mer jämfört med befolkningen som helhet. Pensionerna kan ses som uppskjuten lön och skillnaden i disponibel inkomst bland äldre är delvis en avspeglning av den ojämna fördelning av förvärvsarbete och hushållsarbete som har förekommit under arbetslivet. (Medlingsinstitutet 2022, s. 27).

I Sverige är omkring två av tre ”fattigpensionärer” kvinnor, vilket är den högsta andelen i Norden. Pensionsmyndighetens egna expert Monica Zettervall skrev den 7 mars 2025 att den genomsnittliga totala pensionen för män boende i Sverige är 25 200 kronor per månad före skatt respektive 18 600 kronor per månad för kvinnor. Kvinnor beskrevs i samma blogginlägg på Pensionsmyndighetens webbplats ha i genomsnitt 6 600 kronor, 26 procent, lägre pension per månad än vad männen har.

Skillnaden mellan män och kvinnors pensioner jämnas ut, men det går långsamt. Arbetslivet och föräldraskapet är fortfarande ojämställt och det leder till ojämställda pensioner eftersom det som påverkar den framtida pensionen är inkomsterna genom hela livet. (Zettervall 2025)

Anna Gustafsson (2024) har i sin forskning intervjuat svenska pensionerade kvinnor i ekonomisk utsatthet i svensk landsbygd. I och med detta skrev Gustafsson också ett debattinlägg titulerat ”Var är debatten om kvinnors låga pensioner?” i tidskriften *Äldre i Centrum*. Där beskriver hon att flera av dem vuxit upp under andra världskrigets svårigheter;

några utan elektricitet och med begränsade möjligheter till utbildning och barnomsorg utanför hemmet. De hade alla arbetat hårt under sina liv, men deras arbetshistoria utgörs i huvudsak inte av pensionsgrundande inkomster. (Gustafsson 2024).

Utöver en, för många, ansträngd ekonomi som pensionär² värderas kvinnligt kodade yrken lägre än manligt kodade dito³. Det som kvinnor gör över huvud taget värderas ofta jämförbart lägre (se England 1999; Corrells 2001, 2004; Charles & Grusky, 2004; Levanon, England & Allison 2009; Blau & Kahn, 2017). Det svenska pensionssystemets utformning cementerar - ur detta jämställdhetsperspektiv - en misogyn samhällsordning, inom vilken omsorgsgivande blir till en ekonomisk akilleshäla.

2. Regeringskansliet. (2022). *SOU 2022:4 – Minska gapet: Åtgärder för jämställda livsinkomster*.

3. Francine Blau & Lawrence Kahn (2017). *The Gender Wage Gap: Extent, Trends, and Explanations*. Journal of Economic Literature.

Arbetsvillkor, hälsa och livslängd

Ojämligheten stannar vidare därtill inte vid inkomst eftersom ekonomiska förutsättningar och livsvillkor i hög grad påverkar hälsa⁴. Inkomst förblir en grundläggande gradient för att förstå variationer i folkhälsa (Rangachari et al. 2024; Wind et al. 2023; Kangas et al. 2025). I Sverige har som exempel på dito skillnaderna i medellivslängd mellan låg- och höginkomsttagare ökat kraftigt sedan 60-talet (Hagen et al. 2025). De flesta av alla sjukskrivningar görs av medborgare som arbetar inom vård, skola och omsorg⁵. Dessa tre människobehandlande yrkesområden klumpas ofta ihop och kallas för den offentliga sektorn. Arbetsvillkoren inom denna "sektor" innebär ofta höga krav, låg kontroll och låg lön - vilket visat sig ge en ökad risk för stressrelaterad ohälsa och långtidssjukskrivning (Aronsson et al. 2017; Försäkringskassan 2024). De anställdas begränsade möjligheter att påverka sin egen arbetsbelastning och deras många möten med människor med behov av omsorg skapar ofta moralisk stress och emotionell utmattning. I april 2025 var över 33 000 kvinnor och knappt 9 000 män sjukskrivna på grund av stressrelaterad ohälsa (SACO 2025).

Från marknadslogik till omsorgsetik

Inom politisk teori används ofta *omsorgsetik* för att kritisera marknadsekonomins låga värdering av omsorg och omsorgsarbete (Kittay 1999; Folbre 2001). Omsorgsetiken (ethics of care) utvecklades under 1980-talet som en feministisk kritik av dominerande rättviseteorier (Gilligan 1982; Noddings 1984). Denna etik utgör ett alternativt normativt ramverk för hur pensionssystemet skulle kunna se ut, om det inte vore bundet vid principen om livsinkomsten. Omsorgsetiken lyfter fram att samhället är beroende av *reproduktivt* och *relationellt* arbete. Till skillnad från abstrakta universalistiska principer sätter omsorgsetiken relationer, beroende och sårbarhet i centrum för moraliskt tänkande (Held 2006; Tronto 1993). Omsorgsbegreppet går att konkretiseras genom att bryta ned det i två olika falanger:

1. *Reproduktivt arbete* omfattar arbetsuppgifter som säkrar vår överlevnad såsom att handla, laga mat, tvätta och städa. Ibland talas denna typ av omsorg om i termen "obetalt omsorgsarbete" och/eller "hushållsarbete".

4. World Health Organization. (2008). *Closing the Gap in a Generation*.

Michael Marmot & Richard Wilkinson (2011). *Social Determinants of Health*.

5. Försäkringskassan. (2026). *Lägesrapport psykisk ohälsa: svårare att komma tillbaka vid stressrelaterad sjukskrivning*.

2. *Relationellt arbete* omfattar praktiker som upprätthåller sociala relationer, kommunikation och skapar trygghet. Detta arbete utgör en grundförutsättning för att alla samhällen ska kunna fungera.

Ur ett omsorgsetiskt perspektiv går det att ställa sig kritisk till att de medborgare som givit mest omsorg innan pensioneringen, i enlighet med välfärdssystemets regi, får desto mindre tillbaka i form av ekonomisk trygghet. Det kan te sig orättvist att omsorgsarbete, som är en grundförutsättning för all ekonomisk aktivitet, leder till en jämförbart mycket lägre pension.

Så länge pensionssystemet är baserat på ackumulerad livsinkomst kommer könade ojämlikheter att reproduceras. Arbetslivets ojämna fördelning av pengar, status, hälsa och makt framstår ur omsorgsetiskt perspektiv kräva ett system för pension som bättre säkrar samtliga pensionerade medborgares ekonomiska grundtrygghet. Omsorgsetiken betonar kollektivt ansvar och omfördelning - och - forskare sedan länge synliggjort att omsorgsarbete undervärderas, såväl privat som professionellt omsorgsgivande (Hernes 1987; Wærness 1984). Om det svenska pensionsgapet skulle ses som ett allvarligt samhällsproblem på politiskt nivå, framstår följande övergripande reformer enligt artikelförfattaren krävas:

- *Stärkt garantipension* - grundskyddet som försäkrar alla pensionärer ekonomisk trygghet.
- *Ökad omfördelningen av inkomstpensionen* - de som tjänar tillräckligt för att kunna spara privat under arbetslivet kan fortsätta med det.

Vidare framstår följande två övergripande samhällsreformer behövas:

- *Reservation av fler dagar i föräldraförsäkringen*⁶ - vilket i enlighet med tidigare öronmärkning av föräldraledighetsdagar visat sig leda till ett mer jämlikt uttag.
- *Sex timmars arbetsdag med bibehållen lön*⁷ - vilket visat sig ge goda hälsoeffekter⁸, enligt flera olika studier⁹.

6. Försäkringskassan. (2024). *Ny rapport: reformer kan krävas för att föräldraledigheten ska bli jämställd*.

7. Danielsson, U. (2019). *Kvinnorna mest gynnade av sextimmarsdag*. Forskning.se.

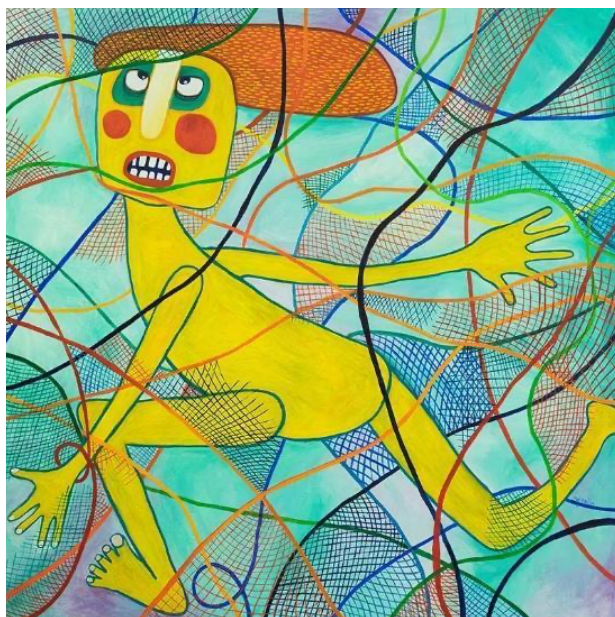
8. Sveriges Television. (2014). *Toyota i Mölndal har haft sex timmars arbetsdag i över tio år*. SVT Nyheter; Sveriges Television. (2015). *Sex timmars arbetsdag på Svartedalens äldreboende – personalen orkar mer*. SVT Nyheter; Sveriges Television. (2023). *Full lön för sex timmars arbetsdag – så upplever personalen förändringen*. SVT Nyheter Uppsala.

9. Erlandsson, M., & Sundberg, M. (2025). *Från åtta timmars arbetsdag till sex timmars arbetsdag med bibehållen lön*. Lunds universitet.

Diskussion

Den genomgång som presenterats visar att pensionssystemets utfall inte kan förstås som ett neutralt resultat av individuella arbetsinsatser. Tvärtom framträder pensionens nivå som en konsekvens av strukturella ojämlikheter som ackumuleras över livsloppet. Samtidigt visar forskningen att dessa ekonomiska skillnader är nära sammankopplade med ojämlika arbetsvillkor och hälsoutfall. Omsorgsarbete präglas ofta av höga krav, begränsad kontroll och risk för stressrelaterad ohälsa. Det innebär att många av dem som arbetar i samhällsbärande välfärdsyrken löper större risk att drabbas av sjukskrivning och - jämfört med anställda inom exempelvis privat näringslivssektor - mycket lägre pensionsnivå under resten av sina liv. Ojämlikheten handlar inte enbart om inkomst, utan om en bredare social fördelning av resurser och livsvillkor.

Ur ett omsorgsetiskt perspektiv blir denna ordning särskilt problematisk, eftersom det synliggör hur samhället är beroende av reproduktivt och relationellt arbete (omsorgsarbete) för att fungera men värderas lågt ekonomiskt. När pensionssystemet i huvudsak premierar hög livsinkomst innebär det att omsorgsarbete ges en lägre ekonomisk/politisk betydelse. Systemet kan tolkas som en normativ konstruktion där marknadsbaserade prestationer belönas på bekostnad av andra mindre monetära mellanmännsliga transaktioner och förtjänster, såsom relationellt och reproduktivt arbete.

Konstverk: *Fångad i nätet* av Maj Ström.

Hur tycker vi att omsorgsarbete bör värderas av det välfärdssystem fler och fler lever av (och begränsas olika mycket i relation till)? Om pensionssystemet ska ge ekonomisk trygghet till alla argumenteras för ett starkare grundskydd. Det kan förhoppningsvis bidra till att motverka de mest långtgående konsekvenserna och ekonomiska utsatthet. Genomgången pekar också mot att ”pensionsfrågan” inte kan isoleras från bredare förändringar i arbetslivet. Artikelns reformförslag syftar till att stärka kompetensförsörjningen på sikt inom offentlig sektor genom att avlasta anställda och därmed utjämna kontakt-yrkens negativa konsekvenser i form av sjukdom och därmed på sikt också kan sådana förändringar också påverka pensionssystemets utfall, till följd av färre och kortare sjukskrivningar. Som redan nämnt skulle dessa reformer även kunna leda till en säkrare kompetensförsörjning inom exempelvis skola, vård och omsorg.

Sammanfattningsvis tyder denna analys på att pensionssystemets nuvarande konstruktion förstärker arbetslivets ojämlikheter. En mer jämlik resursfördelning kräver bredare samhällspolitiska reformer som påverkar både hur det uppenbart så krävande och ofta obetalda och/eller lågavlönade omsorgsarbetet fördelas. Det omsorgsetiska perspektivet behöver möjligen först både erkännas och värderas högre inom välfärdspolitiken för att denna utjämning och omfördelning av resurser skall komma att ske?

Referenser

- Andersson, J. (2023). "Gender-equal pensions in the Nordics". *Secretary of the Nordic Council of Ministers Nordic Council of Ministers*. Hämtad 2024/04/15: <https://www.norden.org/en/publication/gender-equal-pensions-nordics>
- Aronsson, G., et al. (2017). *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*.
- Bengtsson, A.-R. (2021). Politisering av omsorg - En kvalitativ studie om kollektivt motstånd bland feminiserade välfärdspersonella yrkesgrupper i Sverige. Avhandling. Göteborgs universitet.
- Blau, F. D., & Kahn, L. M. (2017). The gender wage gap: Extent, trends, and explanations. *Journal of Economic Literature*, 55(3), 789–865.
- Brandstedt, E. & Brülde, B. (2021). "Betydelsen av rättvisa för hållbara pensionssystem - En analys och kritik av det svenska pensionssystemet". *Statsvetenskaplig tidskrift*. Hämtad 2024/03/14: <https://journals.lub.lu.se/st/article/view/23516/20833>
- Dagens Arena (2025) Här är yrkena där man blir mest sjuk. Hämtad 2025/12/29: <https://www.dagensarena.se/innehall/har-ar-yrkena-man-blir-mest-sjuk/>
- Dagensps (2025). *Ekonomien: Det är inte kvinnorna som är problemet – det är systemet*. Hämtad 4/12/25: <https://www.dagensps.se/karriar/ekonomen-det-ar-inte-kvinnorna-som-ar-problemet-det-ar-systemet/>
- England, P. (1999). The case for comparable worth. *Annual Review of Sociology*, 25, 129–157.
- European Commission (2024). Pension adequacy report - Current and future income adequacy in old age in the EU. Hämtad 21/05/2025: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/pension-adequacy-report-current-and-future-income-adequacy-old-age-eu_en
- Folkhälsomyndigheten (2025). Samma behov – andra förutsättningar - Kartläggning av äldres psykiska hälsa med fokus på deras egna erfarenheter och upplevelser. www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/
- Gustafsson, A. (2024). "Var är debatten om kvinnors låga pensioner?" i *Äldre i Centrum*: <https://aldreicentrum.se/signerat/debatt/var-ar-debatten-om-kvinnors-laga-pensioner/#:-:text=M%C3%A5nga%20av%20dagens%20kvinnliga%20pension%C3%A4rer,kvinnors%20historia%20med%20av%20B6nat%20arbete>

- Hagen, J., Laun, L., Lucke, C & Palme, M. (2025). The rising income gradient in life expectancy in Sweden over six decades, *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* 122 (14) e2418145122, <https://doi.org/10.1073/pnas.2418145122> (2025).
- Harrysson, L., Montesino, N., & Werner, E. (2016). Preparations for retirement in Sweden: Migrant perspectives. *Critical Social Policy*, 36(4), 531–550. <https://doi.org/10.1177/0261018316638081>
- Heilman, M. E., & Caleo, S. (2012). Gender discrimination in the workplace. In R. B. Wiener & S. L. Willborn (Eds.), *Employment discrimination litigation*. Springer.
- Hernes, H. (1987). *Welfare State and Woman Power: Essays in State Feminism*. Oslo: Norwegian University Press.
- Holmberg, S. & Weissenbilder, M. (2023). Svenska folket betygsätter myndighetssverige. I Andersson, U., Öhberg, P., Carlander, A., Martinsson, J. & Theorin, N. (red) *Ovisshetens tid*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Kangas, T., Milis, S.-L., Vanthomme, K., & Vandenheede, H. (2025). *The social determinants of health-related quality of life among people with chronic disease: a systematic literature review*. Quality of Life Research.
- Levanon, A., England, P., & Allison, P. (2009). Occupational feminization and pay: Assessing causal dynamics using 1950–2000 U.S. Census data. *Social Forces*, 88(2), 865–891.
- OECD (2025). *Pensions at a Glance 2025: OECD and G20 Indicators*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e40274c1-en>.
- Orloff, A. S. (1993). Gender and the social rights of citizenship. *American Sociological Review*, 58(3).
- Pensionsmyndigheten (2024). *Ett nytt pensionssystem? Rapport nr 4 i vägvalserie om pensionerna*. Kristin Kirs, Tommy Lowén och Stefan Oscarson, Analysavdelningen.
- Rangachari, P., et al. (2024). *Systematic review of social determinants of health and health outcomes* (Frontiers in Public Health).
- Rostgaard, T. (2015). Care as you like it: The construction of a consumer approach in home care in Denmark. *Nordic Journal of Social Research*, 6.
- Sainsbury, D. (1999). *Gender and Welfare State Regimes*. Oxford: Oxford University Press.
- SCB (2024). På tal om kvinnor och män Lathund i jämställdhet. Hämtad 22/01/26: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning-och-levnadsforhallanden/jamstalldhet/jamstalldhetsstatistik/produktrelaterat/rapporter/lathund2024/#Lon-i-olika-yrkesgrupper-8.3>
- Wall, A-K. (2015). Pensionen – en kvinnofalla. Rapporten har tagits fram i samarbete mellan Kommunal och Svenska Kommunalpensionärernas förbund (SKPF): https://www.skpf.se/wp-content/uploads/2018/06/pensionen_-_en_kvinnofalla_uppdat_20170728_0.pdf
- Wærness, K. (1984). The rationality of caring. *Economic and Industrial Democracy*, 5(2).
- Weissenbilder, M. (2022) "Åsikter om Försäkringskassan & offentliga försäkringssystem". SOM-rapport nr 2022:22. Göteborgs universitet.
- Wind, K., Poland, B., HakemZadeh, F., Jackson, S., Tomlinson, G., & Jadad, A. (2023). *Using self-reported health as a social determinants of health outcome: a scoping review of reviews*. Health Promotion International.